Evaluace motivačního kurzu dramatické výchovy pro učitele primárního vzdělávání[1]

Evaluation of Drama teaching motivation course for the primary school teachers

Jana Johnová

Anotace: Aby mohla být dramatická výchova na základních školách v České republice vyučována, je důležité podpořit vzdělávání učitelů. Východiskem pro tuto podporu bylo zjištění názorů a postojů budoucích i současných učitelů primárního vzdělávání k oboru na základě účasti v krátkodobém – šestihodinovém kurzu, přičemž byly sledovány i jejich případné změny v náhledu na výuku dramatické výchovy a zájem o další vzdělávání. Text přibližuje čtenáři realizaci a vyhodnocení jednorázového motivačního kurzu dramatické výchovy pro učitele primárního vzdělávání a studenty tohoto oboru. Jsou v něm popsány výsledky výzkumu, který byl realizován v letech 2008–2011. Výzkumným nástrojem se v něm staly dva dotazníky – tzv. vstupní a výstupní dotazník, které byly sestaveny, aby zjistily názory a postoje učitelů a studentů k oboru dramatická výchova.

Klíčová slova: dramatická výchova, motivační kurz, vstupní a výstupní dotazník, názory a postoje učitelů primárního vzdělávání, metody a techniky dramatické výchovy

Abstract: In order to be able to teach drama education at primary schools it is very important to support teachers´education. Ascertaining the opinions and attitudes of the future and current primary school teachers towards the subject of drama teaching was the basis of the support that was realised as a short six-hourcourse. The purpose of this course was to monitor the possible changes in their opinions as well as their interest in further education. The article describes the realisation and evaluation of this motivation course of drama teaching for the primary school teachers and for the students in this area. Also described are the results of the research that was done in 2008–2011. Two questionnaires were used as research tools –one for input and one for output, that were formed to ascertain teachers‘ and students‘opinions and attitudes towards the subject of drama teaching.

Key words: drama education, motivation course, input and output questionnaire, opinions and attitudes of teachers, methods and techniques of drama education.

1 Úvod

Mezi nejefektivnější didaktické prostředky k dosažení nově vytyčených cílů současného kurikula patří aktivizace žáků činnostním učením. Pedagogická teorie mnohokrát zkonstatovala a praxe permanentně potvrzuje skutečnost, že pro žáky je velmi přínosné, když se mohou učit tímto způsobem. Propojení probíraného tématu s aktivním učením u nich vzbuzuje větší zájem o danou problematiku, a tím se tato forma stává jednou z nejefektivnějších metod vyučování. Je proto důležitou podmínkou, aby těchto vysoce výchovných aktivit škola nabídla dostatečné množství.

Právě dramatická výchova je bezesporu velmi vhodným prostředkem pro rozvoj postojů a osvojování hodnot u žáků v primárním vzdělávání. Je to obor, který má významný podíl na

[1] Výzkum byl řešen v rámci studentské grantové soutěže FP TUL a vznikl na základě finanční podpory FP TUL v rámci soutěže na podporu projektů specifického vysokoškolského výzkumu.

osobnostně – sociálním rozvoji dítěte, přičemž podněcuje i jeho estetické cítění a tvořivé procesy**.** Aby mohla být dramatická výchova na školách implementována v širším rozsahu, je důležité podpořit vzdělávání učitelů. Východiskem pro tuto podporu by mělo být zjištění názorů a postojů budoucích i současných učitelů primárního vzdělávání k oboru na základě účasti v krátkodobém – šestihodinovém motivačním kurzu, přičemž budou sledovány i jejich případné změny v náhledu na výuku dramatické výchovy a zájem o další vzdělávání.

Podnětem pro sestavení motivačního kurzu dramatické výchovy pro učitele primárního vzdělávání se pro mne stala nejen otázka: „Jak dostat dramatickou výchovu do škol?“, která zazněla na konferenci konané v Praze v říjnu 2007 pod názvem „Dítě mezi výchovou a uměním“, ale také osobní zkušenost s výukou tohoto oboru a výsledky výzkumu uskutečněného v roce 2009. Tento výzkum prokázal, že učitelé primárního vzdělávání mají zkreslené představy o podstatě dramatické výchovy a chybí jim i motivace pro její realizaci ve výuce. Ředitelé škol upozornili především na malé množství učitelů vzdělaných v tomto oboru.

2 Průběh motivačního kurzu dramatické výchovy

Motivační kurz si kladl za cíl, jak již sám jeho název vypovídá, motivovat učitele pro vzdělávání v oboru dramatická výchova. Poznáním a praktickým vyzkoušením základních metod a technik měli účastníci možnost zjistit, že dramatická výchova není jen secvičené divadelní představení, ale je to cesta k rozvoji žákovy osobnosti a významný výukový prostředek při její implementaci do různých předmětů. Vzhledem k hlavnímu cíli, kterým byla motivace účastníků, byl kurz realizován v průběhu jednoho celého dne nebo po sobě navazujícího odpoledne a druhý den dopoledne, aby neodradil zájemce větším rozsahem.

V úvodu setkání, kdy se účastníci měli možnost vzájemně poznat na základě tří seznamovacích her, byla za pomoci PowerPointu prezentována teoretická část, která přiblížila dramatickou výchovu v základních rysech. Jako důležitá součást teorie se ukázala propojenost s vlastní zkušeností lektorky z výuky na 1. stupni základní školy. Uvedení příkladů vzbuzovalo u učitelů zájem a otevřelo diskusi již v začátku kurzu. Tato diskuse byla velmi podnětná a podpořila následující aktivity.

Ucelený blok po teoretickém úvodu tvořily průpravné hry a cvičení. V nich již bylo třeba aktivního zapojení účastníků. Cíl těchto her, které byly doprovázeny metodickými poznámkami, byl směřován k průpravě pro následné používání jednoduchých metod a technik dramatické výchovy.

Uvolňovacích her, které je vhodné zařazovat v úvodu výuky, je velké množství a při opakování kurzů byly voleny takové, s kterými většina účastníků neměla zkušenosti. V průběhu realizace cvičení a her pro rozvoj smyslového vnímání (zaměřené na zrakové, sluchové i hmatové vnímání), vnímání prostoru a rozvoje fantazie byla rozvíjena empatie hráčů, která je nezbytnou součástí dramatické výchovy. Seznámení účastníků kurzu s některými metodami a technikami dramatické výchovy, které by je inspirovaly k jejich využití ve výuce, proběhlo v druhé části kurzu. Zařazena byla tři témata, která lze začlenit do různých ročníků a předmětů v primárním vzdělávání.

Po jejich ukončení proběhla závěrečná reflexe a hodnocení kurzu. Velmi pozitivním zjištěním bylo, že i čtyři učitelé, kteří v úvodu kurzu oznámili, že se stanou pouze pozorovateli, přišli v závěru poděkovat, protože se nenuceně zapojili do všech aktivit. Podle jejich sdělení se chtěli kurzu zúčastnit, i když předpokládali jen svoji pasivní účast, neboť je na něj dovedla zvědavost, zajímalo je, co dramatická výchova skutečně je.

Nelze se však domnívat, že po účasti v tomto kurzu bude učitel schopen plnohodnotně vyučovat dramatickou výchovu. Poznáním nových metod a jejich možností využití by měli být pedagogové motivováni k různým formám vzdělávání v oboru dramatická výchova.

3 Výzkumné cíle

Zjistit pozitiva a negativa, která respondenti – učitelé a studenti 1. stupně ZŠ – vnímají, z hlediska přínosu dramatické výchovy ve vzdělávání žáka 1. stupně ZŠ.

Zjistit míru zájmu o jednotlivé formy vzdělávání učitelů v oboru dramatická výchova u učitelů a studentů 1. stupně ZŠ.

4 Metodologie výzkumu

Výzkum se uskutečnil v letech 2008–2011 a zaměřil se na vytvoření, realizaci a vyhodnocení jednorázového kurzu dramatické výchovy. Výzkumným nástrojem byly dva dotazníky – tzv. vstupní a výstupní dotazník, které byly sestaveny, aby zjistily názory a postoje učitelů 1. stupně k oboru dramatická výchova. Kurz v rozsahu šesti hodin seznamoval účastníky se základními metodami a technikami dramatické výchovy. V průběhu tří let byl jedenáctkrát zopakován, a to vždy pod vedením stejné lektorky – autorky tohoto textu. Dotazníky vyplnilo celkem 158 respondentů.

Výuka dramatické výchovy v primárním vzdělávání může být realizována jako samostatný předmět, nebo lze využít její metody a techniky v různých předmětech. Vždy je nezbytné, aby byla vedena učitelem, který je v oboru dramatická výchova dobře připraven. Mnoho učitelů však vzdělání nemá, a tudíž má z realizace dramatické výchovy obavy. Abychom mohli sledovat účinnost motivačního kurzu v posunu deklarovaných názorů a postojů k oboru, zodpověděli učitelé a studenti na jeho počátku i konci několik otázek.

4.1 Vstupní a výstupní dotazník

Výzkum se zaměřoval na identifikaci názorů a postojů účastníků vzdělávacího kurzu na dramatickou výchovu při jeho zahájení. V závěru kurzu proběhlo druhé šetření, které se zaměřilo na opětovné zjištění názorů a postojů, ale také byl sledován zájem o vzdělávání v tomto oboru. Za tímto účelem byly konstruovány dva dotazníky.

První – vstupní dotazník obsahoval pět otevřených otázek, které zjišťují informace o předchozím setkání respondenta s dramatickou výchovou, jeho představy o pojmu dramatická výchova, její přínos pro žáky a učitele, ale také s jakými obtížemi se může učitel dramatické výchovy setkat.

Druhý – výstupní dotazník obsahoval deset položek. Šest otevřených otázek je opět zaměřených na pojem dramatická výchova, její přínos pro žáky a učitele, obtíže při výuce dramatické výchovy, ale také na změnu postoje k dramatické výchově. Tyto otázky byly v obou dotaznících shodné. Výstupní dotazník dále sledoval deklarovaný zájem učitelů i studentů o další vzdělávání včetně jeho formy.

4.2 Respondenti

Respondenty se stali učitelé primárního vzdělávání v počtu 109 a 49 studentů učitelství 1. stupně. Celkem tedy 158 respondentů. Učitelé neměli s dramatickou výchovou mnoho

zkušeností. Většina z nich pracovala na základních školách Libereckého kraje a pro účast na kurzu se rozhodla, aby se s oborem seznámila. Studenti 1. stupně v době účasti na kurzu neprošli při svém dosavadním vysokoškolském studiu výukou dramatické výchovy. Výrazná část studentů se s oborem nesetkala ani při svém předchozím vzdělávání (tabulka 1).

Tabulka 1: Varianty vzdělání v oboru nebo setkání účastníků kurzu s DV

Vzdělání v oboru DV nebo setkání s DV		Všichni účastníci		Učitelé		Studenti	
		%	Σ 158	%	Σ 109	%	Σ 49
Dosud se nesetkal/a		31,7	50	20,2	22	57,1	28
ANO – setkal/a							
Při studiu:	na ZŠ	16,5	26	4,6	5	42,9	21
	na SŠ	29,1	46	22,0	24	44,9	22
	na VŠ	17,7	28	25,7	28	0	0
	seminář DVPP	5,1	8	7,3	8	0	0
Setkání s DV v praxi na ZŠ:	sám vyučuje	16,5	26	23,9	26	0	0
	vede kroužek	7,6	12	11,0	12	0	0
	u svých kolegů	3,2	5	4,6	5	0	0

V průběhu svého vzdělávání nebo v rámci vlastní praxe téměř třetina respondentů neměla možnost setkat se s dramatickou výchovou. Více než čtvrtina účastníků poznala dramatickou výchovu při studiu na střední škole.

Výrokem, ve kterém učitelé uvádějí, že dramatickou výchovu vyučují sami, je vyjádřena výuka dramatické výchovy jako samostatného předmětu, ale také zařazování metod dramatické výchovy do různých předmětů.

5 Výsledky výzkumu deklarovaných názorů a postojů

V následujících čtyřech tabulkách 2-5 jsou vyhodnoceny odpovědi respondentů na otevřené otázky formou kategorizace proto, aby mohl být sledován posun názorů a postojů účastníků na dramatickou výchovu v závěru kurzu. Četnost výroků je v nich zachycena z pohledu všech účastníků, ale soubory je možné pro zajímavost sledovat i odděleně – učitelé 1. stupně ZŠ a studenti učitelství 1. stupně ZŠ (dále jen učitelé a studenti).

Výsledky byly zpracovávány tak, že k obsahově shodným otázkám v dotazníku byly vytvořeny tři tabulky, přičemž první z nich se vztahovala k výrokům respondentů v úvodu kurzu a druhá k výrokům respondentů v jeho závěru – po šesti hodinách aktivní činnosti. Třetí tabulka obsahovala rozdíly dosažených hodnot v úvodu a závěru kurzu. Tyto výsledné tabulky jsou v tomto příspěvku prezentovány.

Řazení položek v tabulkách vychází z výsledků vstupního dotazníku, kde bylo sestupné (nejčetnější položka je uvedena na první pozici). Toto řazení bylo v dalších tabulkách ponecháno, aby bylo možné přehledněji sledovat změny v názorech respondentů.

Kladné hodnoty v níže uvedených tabulkách znamenají zvýšení počtu respondentů pro danou položku v závěru kurzu (označeny znamínkem +). Záporné hodnoty vyjadřují úbytek respondentů pro danou položku v závěru kurzu (označeny znamínkem –). Pro větší přehlednost jsou vyznačeny šedou barvou. Tučně jsou zvýrazněny nejvyšší hodnoty rozdílů, a to kladné i záporné.

5.1 Pojem dramatická výchova

Mezi první otázky směřované k zjištění názorů a postojů respondentů k dramatické výchově patřila otázka, která se zaměřila na představy účastníků kurzu o pojmu dramatická výchova (tabulka 2).

Tabulka 2: Rozdíl výsledků mezi úvodem a závěrem kurzu ve výrocích k pojmu DV

Položka	Pojem dramatická výchova	Rozdíl výsledků mezi úvodem a závěrem kurzu v %		
		Všichni	Studenti	Učitelé
1	Řešení situací a problémů běžného života	+5,1	+16,3	0
2	Hraní divadla	**-23,4**	**-38,8**	**-16,5**
3	Rétorika, recitace, zpěv	**-23,4**	**-26,5**	**-22,0**
4	Hra	+3,8	-16,4	+12,8
5	Pantomima, pohyb	-6,4	+4,1	-11,0
6	Scénky	**-16,5**	**-20,4**	-14,7
7	Učení se prožitkem	+18,9	+12,3	**+31,2**
8	Dramatizace příběhů, práce s textem	-4,6	+12,2	-12,0
9	Komunikace	+4,4	+8,2	+2,8
10	Zábavná forma učení	**+22,8**	**+44,8**	+12,8
11	Spolupráce, vztahy v kolektivu	**+20,9**	**+30,7**	**+16,5**
12	Vstup do rolí	**+25,9**	**+51,0**	**+23,8**
13	Všestranný rozvoj osobnosti	**+27,8**	**+73,4**	+7,3
14	Rozvoj myšlení, osvojování nových pojmů	+6,4	-16,3	**+16,5**
15	Vystoupení před rodiči	-6,3	-6,2	-6,4
16	Zbavení se ostychu a zábran	**+22,2**	+18,4	**+23,9**
17	Empatie	+13,9	**+28,6**	+7,3

Pojem dramatická výchova byl v úvodu kurzu nejčastěji vysvětlován jako řešení situací a problémů běžného každodenního života. Četnost názoru respondentů se v této položce v závěru kurzu ještě nepatrně zvýšila. Změna v názoru však byla zaznamenána pouze u studentů, a to o 16,3 %.

Na první pozici se v závěru kurzu dostala položka č. 13 – všestranný rozvoj osobnosti. Změna v názoru v této položce byla zaznamenána především u studentů, kde se frekvence odpovědí zvýšila desetkrát. Příčinou tohoto zvýšení není jen účast studentů v kurzu, ale také to mohou být jejich převažující teoretické znalosti, které je vedly ke shrnutí a vysvětlení pojmu dramatická výchova výrokem všestranný rozvoj osobnosti. Učitelé jsou při vysvětlení pojmu více ovlivněni praxí, z které vycházejí konkrétní představy o výuce, proto jejich nejčastějším výrokem byla výuka prožitkem. U studentů se naopak frekvence výskytu v této položce snížila.

Na základě bližšího seznámení s metodami dramatické výchovy u studentů výrazněji stoupla četnost položek 10, 11 a 12. I v těchto položkách došlo k většímu posunu u studentů.

Účast v kurzu pomohla respondentům i v pochopení, že dramatická výchova ve škole není hraní divadla, a také není opakování naučených replik, recitování a zpěv. Při srovnání výsledků v tabulce 26 pozorujeme odklon všech respondentů od původních představ uvedených v položkách 2,3, 6 a 15 o pojmu dramatická výchova, přičemž od představy hraní divadla odstoupilo 38,8 % studentů.

Rozdílné názory učitelů a studentů lze sledovat v položkách 4 a 14, kde došlo k odklonu studentů, ale nárůstu názoru učitelů. Naopak tomu je v položce 8, kdy si studenti pod pojmem dramatická výchova více představují dramatizaci příběhů a práci s textem. Překvapivý je však pokles v této položce u učitelů. Ti se při vysvětlení více přiklonili k učení se prožitkem.

Shrneme-li výsledky vztahující se k pojmu dramatická výchova, můžeme říci, že účast v kurzu přiblížila pojem dramatická výchova jako obor rozvíjející osobnost žáka, přičemž je v souvislosti s dramatickou výchovou více vnímána emocionální složka (rozvoj empatie, výuka prožitkem, ale i zbavení se ostychu), dramatická složka (vstup do rolí) a sociální (spolupráce, zlepšení vztahů v kolektivu, komunikace).

5.2 Přínos výuky dramatické výchovy pro žáky

Výzkumné šetření dále sledovalo, jaký přínos dramatické výchovy vidí účastníci v její výuce. Nejprve byl sledován přínos pro žáky (tabulka 3).

Přínos pro žáky, který je uveden v 1. a 2. položce, dosáhl v úvodu kurzu stejných hodnot. Výrazných rozdílů dosahují tyto položky v jeho závěru. Názor na dramatickou výchovu jako zábavnou formu výuky výrazně poklesl. U studentů došlo k nejvyššímu snížení hodnot, a to o 48,3 %. Naopak druhá položka – zlepšení vztahů v kolektivu – vzrostla o 22,8 %. Tento přínos pro žáky uváděli po bližším seznámení s oborem častěji učitelé. I když nárůst nebyl ze sledovaných položek nejvyšší, v závěru kurzu dosáhl nejvyšších hodnot – 65,8 %. U učitelů se zvýšila položka rozvoj komunikace žáků o 28 %. K největšímu posunu došlo v 13 položce u všech účastníků. Rozvoj fantazie jako přínos pro žáka se téměř vyrovnaně zvýšil u studentů a učitelů a z pohledu všech účastníků vzrostl o 34,2 %. Významného zvýšení dosáhla i 12 položka – empatie. Tento posun je výraznější u studentů.

Mezi velmi časté odpovědi v úvodu patřila i položka č. 5 – uvolnění a radost. Překvapivý je postoj respondentů v závěru kurzu, protože tento výrok nenapsal již žádný účastník. Uvolnění a radost je v průběhu výuky pro žáka jistě důležitá. Ovšem potěšující je skutečnost, že účastníci po absolvování výuky spatřují v dramatické výchově i její hlubší významy, které si v úvodu neuvědomují.

Jako negativní můžeme vidět výsledek v položce 7. Výuka prožitkem sice zaznamenala nárůst u studentů, ale velmi se snížila z pohledu učitelů. Vysvětlením by mohlo být upřednostnění

této položky při vysvětlení pojmu dramatická výchova, kde právě u učitelů zaznamenala výrazný nárůst.

Z uvedených výroků na začátku i na konci kurzu bylo možné sledovat, že jsou vysoce ceněné položky vztahující se k osobnostně-sociálnímu rozvoji žáka, což znamená, že studenti i učitelé mají velmi dobré povědomí o tom, kam dramatická výchova směřuje. Na prohloubení porozumění přínosu dramatické výchovy pro žáky poukazuje i nárůst hodnot v empatii a rozvoji fantazie.

Tabulka 3: Rozdíl výsledků mezi úvodem a závěrem kurzu – přínos DV pro žáky

Položka	Přínos výuky dramatické výchovy žákům primárního vzdělávání	Rozdíl výsledků mezi úvodem a závěrem kurzu v %		
		Všichni	Studenti	Učitelé
1	Zábavná forma výuky, lepší pochopení	**-37,3**	**-48,3**	**-35,6**
2	Zlepšení vztahů v kolektivu	**+22,8**	+4,1	**+28,0**
3	Všestranný rozvoj osobnosti	+13,9	+8,2	+13,5
4	Komunikace	**+17,8**	+6,1	**+20,7**
5	Uvolnění, radost	**-29,1**	**-26,5**	**-33,0**
6	Možnost vyzkoušet si řešit problémy a situace každodenního života	-8,8	-16,3	-8,0
7	Učí se prožitkem	-12,0	+10,2	**-24,9**
8	Odbourání zábran	-3,1	**+16,4**	-14,2
9	Rozvoj slovní zásoby	**-14,0**	**-22,5**	-11,6
10	Možnost prezentovat své názory, otevřenost	**-7,0**	+6,1	-14,5
11	Možnost veřejného vystupování	**-13,9**	**-22,5**	-11,0
12	Empatie	**+17,7**	**+28,6**	+11,9
13	Rozvoj fantazie	**+34,2**	**+34,7**	**+33,4**
14	Pohybový rozvoj	-2,6	-4,1	-2,3
15	Hra v roli	+1,2	0	+1,2
16	Vztah k literatuře, divadlu	0	0	-0,4
17	Tvořivost	+6,9	+2,0	+8,9
18	Motivuje žáka	-2,7	0	-4

5.3 Přínos dramatické výchovy pro učitele

Dramatickou výchovu vidí respondenti jako velmi významnou pro učitele (tabulka 4) z hlediska diagnostického. Diagnostika žáka byla nejčetněji uváděna již v úvodu kurzu. V jeho závěru četnost této odpovědi ještě vzrostla. S touto položkou úzce souvisí i diagnostika

kolektivu. I zde došlo k výraznému nárůstu u studentů, ale především u učitelů. Pro utváření kolektivu a příznivého třídního klimatu je pro učitele nezbytné nejen diagnostikovat, ale i navozovat pozitivní atmosféru v kolektivu. V této položce (3) byl nárůst hodnot u studentů a učitelů velmi vyrovnaný. Studenti za významný přínos spatřují i to, že jim výuka dramatické výchovy umožní poznat více rodinné prostředí žáků.

Tabulka 4: Rozdíl výsledků mezi úvodem a závěrem kurzu – přínos DV pro učitele

Položka	Přínos výuky dramatické výchovy pro učitele	Rozdíl výsledků mezi úvodem a závěrem kurzu v %		
		Všichni	Studenti	Učitelé
1	Diagnostika žáků	+5,1	-2,0	+7,6
2	Vyučovat zajímavou a poutavou formou	**+16,5**	+12,2	**+17,9**
3	Navození pozitivní atmosféry v kolektivu	**+16,5**	**+16,4**	**+16,2**
4	Nové metody práce	**-13,3**	**-44,9**	+0,8
5	Upevnění vztahů učitele s žáky	+13,9	**+40,9**	+1,6
6	Navození a řešení různých situací, problémů	**+15,8**	+6,1	**+19,9**
7	Možnost motivace	**-10,1**	0	**-14,7**
8	Formování vyjadřovacích schopností žáků	-8,2	-8,2	**-8,3**
9	Zapojení všech žáků	-5,0	-6,1	-4,6
10	Rozvoj osobnosti učitele	+5,7	+14,3	+6,3
11	Možnost empatie	-5,7	-8,2	-4,6
12	Objev hereckých talentů	-4,4	**-14,3**	0
13	Odbourání ostýchavosti, zapojení introvertních žáků	0	+14,3	-6,4
14	Uvolnění, radost pro žáky	+1,9	0	+2,8
15	Vliv na emoce žáků	+6,3	+10,2	+4,6
16	Propojování předmětů	+6,4	+10,2	+4,6
17	Poznat rodinné prostředí žáků	+9,5	**+16,3**	+6,5
18	Přiblížení literárních textů dětem	-1,9	0	-2,7
19	Diagnostika kolektivu	**+24,7**	**+16,3**	**+28,2**
20	Rozvoj osobnosti dítěte	+8,2	0	+11,8

Zajímavé je, že v začátku kurzu uvedl pouze jeden student jako možný přínos upevnění vztahu učitele s žáky a v závěru kurzu to bylo již o 20 studentů více. Z pohledu studentů velmi poklesly hodnoty položky – nové metody práce. Účast v kurzu nasměrovala studenty vidět přínos dramatické výchovy pro učitele více v poznání žáků a kolektivu, ale i v uvědomění si oblasti emocionální (položky 13 a 15). Učitelé tento přínos v závěru kurzu spatřovali nejen v diagnostice a práci s kolektivem třídy, ale také v možnosti zlepšit svoji výuku poutavější formou a řešit prostřednictvím dramatické výchovy různé problémy.

5.4 Úskalí výuky dramatické výuky z pohledu studentů a učitelů primárního vzdělávání

Tabulka 5: Rozdíl výsledků mezi úvodem a závěrem kurzu – úskalí DV

Položka	Úskalí výuky dramatické výchovy	Rozdíl výsledků mezi úvodem a závěrem kurzu v %		
		Všichni	Studenti	Učitelé
1	Neochota, pasivita žáků	**-24,1**	**-47,0**	**-13,8**
2	Ostych, uzavřenost žáků	**-26,5**	**-49,0**	**-16,6**
3	Omezené časové možnosti	**+15,2**	**+30,6**	+8,2
4	Nedostatečné (žádné) vzdělání učitelů	**+14,0**	**+22,4**	+10,1
5	Náročná příprava na výuku	+8,9	-14,2	**+19,2**
6	Kázeň	+7,6	+4,0	+9,2
7	Nepochopení kolegů, vedení školy, rodičů	+12,0	**+22,4**	+7,4
8	Nevím	-11,4	0	**-16,5**
9	Nedostatek metodického materiálu	-0,7	+4,1	-2,7
10	Nedostatek prostoru pro výuku	+8,8	**+14,3**	+6,5
11	Nedostatek finančních prostředků	-3,8	0	-5,5
12	Malá slovní zásoba žáků	-3,8	-2,0	-4,6
13	Nedostatek pomůcek, kostýmů	-3,8	-4,1	-3,7
14	Málo příležitostí pro učitele vzdělávat se	-2,6	0	-3,7
15	Neschopnost žáků vstoupit do role	-2,6	-6,1	-0,9
16	Ostych učitele	+6,3	0	+9,2
17	Velmi početná třída	+4,5	+6,1	+3,6
18	Překročení kompetencí učitele – může i ublížit	-0,6	-4,1	+1,0
19	Chybí učitel – nadšenec pro výuku	-1,3	0	-1,8
20	Nepochopení podstaty DV	**+18,4**	+8,2	**+22,9**
21	Nedodržení pravidel mezi učitelem a žáky	+4,4	+8,2	+2,8
22	Žádná	+3,8	0	+5,5

Výuka dramatické výchovy má mnoho pozitiv, ale je třeba dokázat identifikovat i její možná úskalí. Šestihodinový kurz sice nedává možnost odhalit všechny možné problémy spojené s realizací oboru ve škole, ale některé z nich se do povědomí účastníků dostávají již v průběhu kurzu. Výsledky spojené s úskalím výuky jsou uvedeny v tabulce 5.

Více než ¾ studentů zastávaly názor, že úskalím výuky dramatické výchovy je neochota a pasivita žáků. U učitelů zastávala tento názor ¼. Na druhém místě byl uváděn v úvodu

kurzu ostych a uzavřenost žáků. Po bližším seznámení s metodami dramatické výchovy již tyto dvě položky nebyly uváděny jako největší problém. Do popředí se dostala položka 3 – omezené časové možnosti. Rozdílný názor mají učitelé a studenti v položce 5 – náročná příprava na výuku, kdy od tohoto názoru studenti ustoupili, ale u učitelů hodnoty vzrostly o 19,2 %.

Respondenti také pochopili, že překážkou realizace dramatické výchovy může být nedostatečné nebo žádné vzdělání učitelů. Projevila se rovněž nejistota z kázně, z nepochopení kolegů, vedení školy a rodičů.

Účast v kurzu přinesla i nová úskalí, která se v úvodu kurzu nevyskytla. Jedním z nich je nedodržování pravidel domluvených mezi učitelem a žáky. Ale především učitelé mají obavu z nepochopení podstaty dramatické výchovy. Domnívají se, že mezi jejich kolegy je ještě mnoho učitelů, kteří mají o dramatické výchově velmi zkreslené představy.

Nedostatek finančních prostředků, malá slovní zásoba žáků a nedostatek pomůcek a kostýmů jsou položky, které již nejsou respondenty viděny jako možné úskalí. Nulových hodnot dosáhla v závěru kurzu i absence nadšeného učitele, ale také položka 8 – nevím.

Z prezentovaných názorů a postojů můžeme usuzovat, že učitelé a studenti více pronikli do podstaty dramatické výchovy a jsou schopni identifikovat i její možná úskalí.

6 Zájem učitelů a studentů o vzdělávání v oboru DV

Za velmi pozitivní výsledek v oblasti zjišťování zájmu učitelů o další vzdělávání v oboru dramatická výchova lze považovat skutečnost, že jen jediná paní učitelka ze 158 účastníků neprojevila zájem o další vzdělávání. Jak již bylo zmíněno, respondenti byli tázáni v závěru motivačního kurzu. Tento výsledek lze tedy považovat za úspěšné dosažení cíle kurzu, ale nelze ho prezentovat jako zájem všech učitelů a studentů o vzdělávání v oboru dramatická výchova. Jak ukazuje tabulka 6, učitelé 1. stupně preferují v rámci dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků jednorázové semináře. Studenti upřednostňují studium dramatické výchovy na pedagogické fakultě, ale u učitelů je volba této formy vzdělávání o 34,5 % nižší. Vyrovnaných hodnot dosáhla varianta celoročního kurzu u studentů a učitelů. Nejmenší zájem při volbě forem byl o studium na DAMU nebo JAMU.

Tabulka 6: Volba forem vzdělávání v oboru DV z pohledu pedagogické veřejnosti

Forma vzdělávání	Učitelé v %	Studenti v %
Celoroční kurz	21,1	22,4
Jednorázové semináře (do 20 hodin)	**56,9**	46,9
Studium na pedagogické fakultě	16,5	**51,0**
Studium na DAMU, JAMU	2,7	2,0
Jiným způsobem	5,5	4,0
Nemám zájem	0,9	0

7 Závěr

Účast v kurzu pomohla učitelům v pochopení, že dramatická výchova ve škole není hraní divadla, kde žáci opakují naučené repliky, ale že se jedná především o obor rozvíjející žákovu osobnost. Jde o výuku prožitkem, kdy žáci vstupují do rolí, a tak je učivo zprostředkováno zábavnější formou. Zde už pod zábavnou výukou není viděno jen zpestření vyučovacího

procesu. Přínos pro žáky je spatřován v možnosti zlepšování vztahů mezi dětmi a v rozvoji jejich komunikace, fantazie i empatie. Kurz ještě více posílil názor, že pro učitele je dramatická výchova velmi významným prostředkem v pedagogicko-psychologické diagnostice jednotlivých žáků i kolektivu. Nabízí mu možnost zaujmout žáky zajímavou a poutavou formou výuky. Výrazně se snížil strach učitelů z neochoty, pasivity a ostychu žáků. Přetrvává však obava z omezených časových možností pro její začlenění. Tento fakt potvrzuje nutnost dalšího vzdělávání učitelů, protože získané vědomosti i dovednosti v oboru jim pomohou k promyšlenějšímu uspořádání výuky a vhodnému využití metod i technik dramatické výchovy v různých předmětech.

Dramatická výchova nabízí možnost propojení procesu poznání s obsahem výuky. Její neoddělitelnou součástí je rovněž probouzení vztahu k divadlu, čímž přispívá nejen k orientaci v dramatickém umění, ale především umožňuje žákům prožít a vyjádřit své emoce a naplnit kulturně estetický rozměr. Stává se tak nedocenitelným prostředníkem k naplňování cílů kurikulární reformy. Učiteli poskytuje pohled na žáka z jiného úhlu než běžné vyučovací metody a dává mu možnost ho citlivě vnímat a pozitivně působit na utváření jeho osobnosti. Jsem přesvědčena a závěry výzkumu mne v tomto přesvědčení utvrzují, že motivační kurz je jednou z cest, která by dovedla učitele k dalšímu vzdělávání, a pomohla tak dramatické výchově naleznout své pevné místo v našem vzdělávacím sytému.

Literatura

Bláhová, K. (1996). *Uvedení do systému školní dramatiky*. Praha: IPOS.

Marušák, R., Králová, O. & Rodriguezová, V. (2008). *Dramatická výchova v kurikulu současné školy. Využití metod a technik.* Praha: Portál.

Nooij, H. (2004). *Kijk op spel. Drama voor de pabo.* The Netherlands: Wolters-Noordhof.

Provazník, J. (2004). Dramatická výchova a školní inspektoři. *Tvořivá dramatika, 15*(1), 23–24.

Skutil, M. (2011). *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství.* Praha: Portál.

Sýkorová, J. (2000). Dramatická výchova v současné škole – dramatická výchova a rámcový vzdělávací program. *Tvořivá dramatika*, *14*(2), 34–35.

Valenta, J. (1996). Ještě k terminologii v oboru výchovy dramatické. *Tvořivá dramatika*, *7*(2), 13–15.

Kontakt

Mgr. Jana Johnová, Ph.D
Katedra primárního vzdělávání
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Technická univerzita v Liberci
Studentská 2
461 17 Liberec
jana.johnova@tul.cz